

سۇئال

جۈمە، شەنبە كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرۇش ياخشى كۆرۈلمىسىمۇ، ئەمما بۇ كۈنلەر ئاينىڭ 19 ياكى 17 ياكى 21-كۈنلىرىگە توغرا كېلىپ قالسىمۇ شۇنداق بولامدۇ؟، چۈنكى ھەدىستە: **چارشەنبە، جۈمە، شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرماڭلار** دېيىلگەن. بۇ مەسىلە ئەنگىلىيە مۇسۇلمانلىرى ئارىسىدا ئەھمىيەت بېرىلىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى. مۇشۇ ھەدىس سەھىھمۇ ياكى سەھىھ ئەمەسمۇ؟، بۇ توغرىدا ئوچۇق چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى سورايمىز؟.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل مەدھىيىلەر ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە-تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابە كىراملىرىغا ئاللاھنىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

ھىجامە قىلدۇرۇشتا مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلەش توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئەمەلىي ھەرىكىتى ۋە ئاغزاكى بولۇپ بىر قانچە ھەدىسلەر بايان قىلىنغان بولۇپ، ئۇ ھەدىسلەر تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ:

بىرىنچى: ھىجامە قىلدۇرۇش ياخشى بولغان كۈنلەر توغرىسىدا بولۇپ، ئۇ كۈنلەر ھىجرىيە ئېيىنىڭ 17-كۈنى (ئەگەر سەيشەنبە كۈنىگە توغرا كېلىپ قالسا بەك ياخشى) 19-كۈنى ۋە 21-كۈنلىرى ۋە ھەپتىنىڭ دۈشەنبە، پەيشەنبە كۈنلىرىدە ھىجامە قىلدۇرۇشنىڭ ئەۋزەللىكى توغرىسىدا بايان قىلىنغان ھەدىسلەر.

ئىككىنچى: ھەپتىنىڭ مەلۇم كۈنلىرىدە يەنى شەنبە، يەكشەنبە ۋە سەيشەنبە كۈنلىرىدە ھىجامە قىلدۇرۇشتىن چەكلىگەن ھەدىسلەر بولۇپ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە سەيشەنبە، چارشەنبە ۋە جۈمە كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرۇشقا رىغبەتلەندۈرۈلگەن ھەدىسلەرمۇ بايان قىلىنغان.

كۆپچىلىك ئۆلىمالار بۇ ھەر ئىككى قىسىمدا بايان قىلىنغان ھەدىسلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ زەئىپ (سەھىھ ئەمەس) لىكى توغرىسىدا كۆزقاراشلىرىنى بايان قىلدى. چۈنكى بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سەھىھ ھەدىس بايان قىلىنمىغان. تۆۋەندە بۇ توغرىدا ئۆلىمالارنىڭ بەزى قاراشلىرىنى بايان قىلىمىز:

1-ئىمام مالىك رەھىمەھۇللاھىدىن شەنبە ۋە چارشەنبە كۈنلىرىدە ھىجامە قىلدۇرۇش توغرىسىدا سورالغاندا، ئىمام مالىك رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دېگەن: "بۇنىڭدا ھېچ گەپ يوق، چۈنكى مەن ھەر كۈنلۈكتە ھىجامە قىلدۇراتتىم، شۇڭا قايسى كۈندە

ھىجامە قىلدۇرسا دۇرۇس بولىدۇ. ["ئەلمۇنتەقا شەرھى مۇئەتتا" 7-توم 225-بەتتە بايان قىلىنغان بۇ سۆز، "ئەلئەتەبىيە" دىن نەقىل قىلىنغان.

مالىكى كىتابلىرىدىن "ئەلپەۋاكىھ ئەددەۋانى" ناملىق ئەسەرنىڭ 2-تومى 338-بەتتە مۇنداق بايان قىلىنغان: "يىلىنىڭ ھەممە كۈنلىرىدە ھەتتا چارشەنبە، شەنبە كۈنلەردىمۇ ھىجامە قىلدۇرۇش دۇرۇس بولىدۇ، بەلكى ئىمام مالىك رەھىمەھۇللاھ بۇ ئىككى كۈندە ھىجامە قىلدۇرۇشنى ئادەت قىلىۋالغان بولۇپ، بۇ ئىككى كۈندە باشقا داۋالىنىش ئىشلىرىنىمۇ ئۆچ كۆرمەيتتى. بۇ ئىككى كۈندە ھىجامە قىلدۇرۇشتىن چەكلىنىش توغرىسىدىكى ھەدىسلەر ئىمام مالىك رەھىمەھۇللاھنىڭ قارىشىدا سەھىھ ھەدىس ھېسابلانمايتتى."

2-ئابدۇرەھمان ئىبنى مەھدى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئۆزى بۇيرۇغاندىن باشقا ھىجامە قىلدۇرۇشنىڭ ۋاقتى بېكىتىلگەنلىكى توغرىسىدا سەھىھ ھەدىس بايان قىلىنمىغان." [بۇ ئەسەرنى ئىبنى جەۋزى رەھىمەھۇللاھ "توقۇلما ھەدىسلەر" ناملىق ئەسىرى 3-توم 215-بەتتە بايان قىلغان.

3-خەلىل رەھىمەھۇللاھمۇ ئىمام ئەھمەدتىن بۇ توغرىدىكى ھەدىسلەر سەھىھ ئەمەس دېگەننى ھۆكۈمنى نەقىل قىلغان.

بۇ ھۆكۈمى ئىبنى ھەجەر رەھىمەھۇللاھ "پەتھۇل بارى" ناملىق ئەسەرنىڭ 10-تومى 149-بەتتە بايان قىلغان.

4-بەرزەئى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "مەن ئەبۇ زۇرئە رەھىمەھۇللاھنىڭ مەلۇم كۈندە ھىجامە قىلدۇرۇش ياخشى ياكى مەلۇم كۈندە ھىجامە قىلدۇرۇش ياخشى كۆرۈلمەيدۇ دېگەن مەزمۇندا سەھىھ ھەدىس كەلمىگەنلىكى توغرىسىدىكى ھۆكۈمىگە شاھىت بولدۇم." ["سۇئالاتۇل بەرزەئى" 2-توم 757-بەت].

5-ھاپىز ئىبنى ھەجەر رەھىمەھۇللاھ بۇ توغرىدا ئىمام بۇخارى رەھىمەھۇللاھنىڭ "قايسى ۋاقىتتا ھىجامە قىلدۇرۇش، ئەبۇ مۇسا كېچىدە ھىجامە قىلدۇرغان" دېگەن ماۋزۇدىكى سۆزىنى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: "مۇۋاپىق ۋاقىتتا ھىجامە قىلدۇرۇش توغرىسىدا ھەدىسلەر بايان قىلىنغان بولسىمۇ، بۇ ھەدىسلەر ئىمام بۇخارىنىڭ شەرتىگە چۈشمەيدۇ. ئەمما ھىجامە قىلدۇرۇشقا ئېھتىياجلىق بولغاندا قايسى ۋاقىتتا بولسا بولۇپ بولىدۇ. مەلۇم ۋاقىت بىلەن چەكلەنمەيدۇ، چۈنكى بۇخارى رەھىمەھۇللاھ ئەبۇ مۇسا ئەلئەشئەرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كېچىدە ھىجامە قىلدۇرغانلىقىنى بايان قىلدى." [پەتھۇل بارى" 10-توم 149-بەت].

6-ئۇقەيلى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "ھىجامە قىلدۇرىدىغان كۈننى تاللاش توغرىسىدا سەھىھ ھەدىس بېكىتىلمىگەن." ["ئەززۇئەپائۇل كەبىر" ناملىق ئەسەر 1-توم 150-بەت].

7-ئىبنى جەۋزى رەھىمەھۇللاھ ئۆزىنىڭ "ئەل ماۋزۇئات" ناملىق ئەسىرى 3-توم 211-215-بەتلەردە بۇ ھەقتە ماۋزۇ تۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭدا بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەرنى توپلاپ، ئەڭ ئاخىرىدا بۇ ھەدىسلەرنىڭ ھىچبىرى سەھىھ ئەمەس دەپ ھۆكۈم قىلدى."

8-ئىمام نەۋەۋىي رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "سۆزىنىڭ خۇلاسىسى: مەلۇم كۈندە ھىجامە قىلدۇرۇشتىن چەكلىگەنلىك توغرىسىدا سەھىھ ھەدىس بايان قىلىنمىغان. ["ئەل مەجمۇئە" 9-توم 69-بەت]. گەرچە ئىمام نەۋەۋىي رەھىمەھۇللاھ ھەر ئاينىڭ 17-19-21-كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرۇش توغرىسىدىكى ھەدىسنى ياخشى دەپ قارىغان بولسىمۇ، بۇ توغرىدا سەھىھ ھەدىس بايان قىلىنمىغان.

ھاپىز ئىبنى ھەجەر رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "بۇ توغرىدا سەھىھ ھەدىس بايان قىلىنمىغان. ["پەتھۇل بارى" 10-توم 149-بەت].

ئىككىنچى: كۆپچىلىك ئۆلىمالار ھېجرىيە ئېيىنىڭ 17-19-21-كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرۇشنى ياخشى دەپ قارىغانلار، ئۆز قاراشلىرىغا تۆۋەندىكى دەلىللەرنى كەلتۈردى:

بىرىنچى: بۇ توغرىدا ساھابىلاردىن توغرا ئىسناد بىلەن ئەسەرلەر بايان قىلىنغان: ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ئاينىڭ تاق كۈنلىرىدە ھىجامە قىلدۇراتتى.**

ئىمام تەبەرى رەھىمەھۇللاھ "تەھزىبىل ئاسار" ناملىق ئەسەر 2856-نومۇرلۇق ھەدىستە مۇنداق دەيدۇ: مۇھەممەد ئىبنى بەششار ھەدىس سۆزلەپ مۇنداق دەيدۇ، ئەبۇ داۋۇد بىزگە ھەدىس سۆزلەپ بىرىپ مۇنداق دەيدۇ، ھىشام بىزگە ھەدىس سۆزلەپ بىرىپ مۇنداق دەيدۇ، قەتادە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇشۇ ئىسناد بىلەن ھەدىس بايان قىلىدۇ.

ئەبۇ زۇرئە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "بۇ توغرىدا بايان قىلىنغان ئەڭ ياخشى ھەدىس ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان: **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ئاينىڭ 17-19-21-كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇراتتى** دېگەن ھەدىستۇر. ["سۇئالاتۇل بەرزەئى" 2-توم 757-بەت].

ئىمام تەبەرى رەھىمەھۇللاھ راپىئى ئەبۇ ئالىيەدىن يۇقىرىدىكى ئەسەرنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ئاينىڭ تاق كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرۇشنى ياخشى كۆرەتتى.**

ئىبنى ئەۋۋن رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنىڭ بەزىسى ئاينىڭ 17- ۋە 19-كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرۇشقا تەۋسىيە قىلغان.**

ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: سۇلەيم مۇنداق دەيدۇ، بىزگە ھىشام مۇھەممەدىن ھەدىس بايان قىلىپ، ئۇنىڭدا 21-كۈنى دېگەننى زىيادە قىلغان.

بەلكىم ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاقىت بەلگىلەپ بەرگەنلىكتىن شۇ تاق كۈنلەردە ھىجامە قىلدۇرۇشقا ئادەتلەنگەن بولۇشى مۇمكىن، بۇنىڭدىن بۇ ھەدىسلەرنىڭ ئىسنادىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېتىدىغانلىقى بىلىنىدۇ، بەزى ئالىملار بۇ

توغرىدىكى بەزى ھەدىسلەرنىڭ ئىسنادىنىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا يېتىدىغانلىقىنى كۈچلەندۈرىدۇ.

ئىمام ترمىزى رەھىمەھۇللاھ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ئىككى مەڭزىدىن ۋە ئىككى دولىسىدىن ھىجامە قىلدۇراتتى، ئاينىڭ 17- 19- 21- كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇراتتى»، دېگەن بۇ ھەدىسنى ھەسەن دېگەن. (2051).

شۇنىڭدەك كىيىنكى ئالىملاردىنمۇ ئىمام سۈيۈتى "ئەلھاۋى لىلىپەتاۋىي" ناملىق ئەسەر 1 - توم 279-280-بەتلەردە، ئىبنى ھەجەر ھەيتەمىئۇزىنىڭ پەتىۋاسىدا 4- توم 351-بەتتە، شەيخ ئەلبانى رەھىمەھۇللاھ "سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى" ناملىق ئەسەر 1847-622- نۇمۇردا كەلتۈرگەن.

بىز يۇقىرىدا بايان قىلغان ئالىملارنىڭ كۆزقاراشلىرى، بۇ ھەدىسنىڭ ئىسنادىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا يېتىدۇ دېگەن سۆزنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىگە ئوچۇق- ئاشكارا ۋە كۈچلۈك دەلىل بولىدۇ.

ئىككىنچى: ئاينىڭ 17- 19- 21- كۈنلىرىدە ھىجامە قىلدۇرۇشنى تىبابەت جەھەتتىمۇ كۈچلاندۇرىلىدۇ:

ئەللامە ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ ئاينىڭ 17- 19- 21- كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرۇش توغرىسىدا بايان قىلىنغان ھەدىسلەرنى كەلتۈرگەندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: "بۇ ھەدىسلەر تىبابەت جەھەتتە بىرلىككە كەلگەن قاراشقىمۇ ئۇيغۇن كېلىدۇ، چۈنكى ئاينىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشتۈرۈپ ئاينىڭ يىگىرمىسىدىن كىيىنكى كۈنلەردە ھىجامە قىلدۇرۇش ئاينىڭ ئەۋۋىلىدە ھىجامە قىلدۇرغاندىن ياخشىراق ۋە مەنپەئەتلىكرەك بولىدۇ.

ئەگەر ھىجامە قىلىشقا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغاندا ئاينىڭ قايسى ۋاقتىدا قىلسا بولىۋىرىدۇ.

خەللال ئىسمەت ئىبنى ئىسامدىن ئاڭلىغىنىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: "ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇللاھ قايسى ۋاقتتا قىنى قىزىسا شۇ ۋاقتتا ھىجامە قىلدۇراتتى."

[زادىل مىئاد"4-توم 54-بەت].

ئەمما تىبابەت جەھەتتە ھەپتىنىڭ مەلۇم كۈنلىرىنى ھىجامە قىلدۇرۇشقا خاسلاشتۇرۇش توغرىسىدا بىرەر سۆز ئىسپاتلانمىغان، ئەمما بەزى ساھابىلاردىن ئەسەر بايان قىلىنغان، ئىسپاتلىنىشىچە، ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇللاھ ھەپتىنىڭ شەنبە ۋە چارشەنبە كۈنلىرىدە ھىجامە قىلدۇرۇشتىن ساقلىنىدىكەن. بۇ ئەسەرنى ئىبنى ئىسپاق قەييىم رەھىمەھۇللاھ "زادىل مىئاد" ناملىق ئەسىرىنىڭ 4- تومى 54-بېتىدە خەللالدىننە قىل قىلغان.

ئىبنى مۇپلىھ رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "شەنبە ۋە چارشەنبە كۈنلىرى ھىجامە قىلدۇرۇش ياخشى كۆرۈلمەيدۇ، بۇنىڭغا ئەبۇ تالىبىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ رىۋايىتىنى كەلتۈرگەن. ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇللاھ مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن ئىبنى ھەسساندىن

قىلغان رىۋايىتىدە، ساھابىلار جۈمە كۈنىدە ھىجامە قىلدۇرۇشتىن ساقلىناتتى دېيىلگەن.

مىرۋەزى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "ئەبۇ ئابدۇللاھ ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇللاھ ھەپتىنىڭ يەكشەنبە ۋە سەيشەنبە كۈنلىرىدە ھىجامە قىلدۇراتتى".

قازى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "يەكشەنبە كۈنى بىلەن سەيشەنبە كۈنىنىڭ ئارىسىنى تاللىدى، شەنبە ۋە چارشەنبە كۈنىدە ھىجامە قىلدۇرۇشنى ياقىتۇرمىدى، جۈمە كۈنى قىلدۇرۇشتىن توختىدى".

بۇ يەردىكى قائىدە: بىر ئىشتىن توختىسا ئۇنىڭدىن ئىككى يول چىقىدۇ.

ئىمام زۆھرى رەھىمەھۇللاھ ئىسنادى ساھابىغا يەتكۈزۈپ مۇنداق دەيدۇ: "شەنبە ياكى چارشەنبە كۈنى ھىجامە قىلدۇرغان كىشى بەرەس (ئاق كېسەل) بولۇپ قالسا بۇنى ئۆزىدىن كۆرسۇن". بۇ ئەسەرنى ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇللاھ ھۆججەت دەپ زىكىر قىلغان بولسىمۇ ئەمما ئەبۇ داۋۇد رەھىمەھۇللاھ بۇنىڭ ئىسنادى توغرا ئەمەس دېگەن.

ئىمام بەيھەقى رەھىمەھۇللاھ: "ئۇرغۇن ئالىملار بۇ ئەسەرنىڭ ئىسنادى تۇتىشىدۇ دېگەن قاراشنى ئاجىز دەپ قارىدى، ساقلىغىنى بۇ ئەسەرنىڭ ئىسنادى ئۈزۈلگەن دېگەننى زىكىر قىلغان.

ئەبۇ بەكر ئىبنى ئەبى شەيبە بۇ ئەسەرنىڭ ئىسنادىنى مەكھۇلدىن ساھابىغا يەتكۈزۈپ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەدكە: بىر كىشى ھەدىسىنى ئاددى ساناپ چارشەنبە كۈنىدە ھىجامە قىلدۇردى؟ دېيىلگەندە، ئىمام ئەھمەد: قايسى ھەدىسىنى؟ دېدى، ئۇ كىشى بەرەس (ئاق كېسەل) بولۇپ قالسا ئۆزىدىن كۆرسۇن دېگەن ھەدىسىنى دېدى، ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇللاھ: "ھېچ قانداق كىشىنىڭ ھەدىسىنى ئاددى كۆرۈشى لايىق بولمايدۇ،" دېدى. [خەللال رىۋايىتى].

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئىسنادىنى يەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا كۆتۈرۈپ بايان قىلىنغان ھەدىستە: **جۈمە كۈنىدە بىر**

ۋاقىت بولۇپ، شۇ ۋاقىتتا ھىجامە قىلدۇرغان كىشى ساقايماس كېسەلگە گىرىپتار بولىدۇ دېيىلگەن. بۇ ئەسەرنى بەيھەقى

رەھىمەھۇللاھ ھەسەن ئىسناد بىلەن رىۋايەت قىلغان بولسىمۇ، ھەدىسنىڭ ئىسنادىدا "ئەتتاپ ئىبنى خالىد" ئىسىملىك ئاجىز راۋى بار. بۇ ئەسەر يەنە ئىبنى مۇپلەھنىڭ "شەرىئەت ئەدەپلىرى" ناملىق ئەسىرى 3-توم 333-بەتتە، شۇنىڭدەك يەھيا ئىبنى مەئىن ۋە ئەلى ئىبنى مەدىنىدىنمۇ مۇشۇنىڭ ئوخشىشى كەلتۈرۈلگەن.

ئاللاھ تائالا ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر.